

Tremtinys

LIETUVOS POLITINIŲ KALINIŲ IR TREMTINIŲ SĄJUNGOS SAVAITRAŠTIS

www.lpkts.lt

Trisdešimt šeštieji leidybos metai. Eina nuo 1988 m. spalio 28 d.

2024 m. liepos 19 d.

Nr. 27 (1577)

Pažintis prie Laptevų jūros

Būsimasis Lietuvos kariuomenės kapitonas Pranas Tamulevičius gimė 1903 metais didelių miškų apsuptame Marcinkonių miestelyje, esančiame už 21 km nuo Varėnos. Anos nepriklausomybės laikais mediena ir grybavimas buvo pagrindiniai vietos gyventojų pajamų šaltiniai. Jo seneliai Agota (Trainavičiūtė) ir Pranas (Pranas buvo populiariausias vardas giminėje) turėjo žemės ir miško, pinigų išlaidoms, o ūkinių pastatų bei gyvenamojo namo statybai senelis buvo išvažiavęs užsidirbti į Ameriką.

Pūtviai su vaikais Lietuvoje

Kadangi Marcinkonių apylinkėse gyveno daug Tamulevičių, šituos vadino „lesnykais“ (lietuviškai – „miškininkais“), tai yra mišką prižiūrintys. Pranui ir Agotai gimė net 13 vaikų, tačiau išgyveno tik septyni: Pranas, Jonė, Jonas, Juozas, Juzė, Tamošius ir Petras.

Po Pirmojo pasaulinio karo Marcinkonys pateko Lenkijos valdžion, jai priklausė 1920–1939 m. 1922 m. vasario 3 d. Tautų Sąjungos taryba nustatė demarkacinę liniją tarp Lietuvos ir Lenkijai priskirto Vilmiaus krašto. Gyventojai okupuotose mūsų žemėse bu-

Lietuvos kariuomenės kapitonas Pranas Tamulevičius. 1939 m.

vo persekiojami už lietuviškos puoselėjimą. Neapsieita ir be aukų – Lenkijos pasienio kariuomenė ir policija 1920 m. už palankumą Lietuvai nukankino kun. P. Raštutį, 1923 m. – dar du gyventojus.

(keliami į 5 psl.)

Paminėti žuvę Kęstučio apygardos Jūros būrio partizanai

Raimondas MATEMAITIS

Tauragės rajono Žygaičių seniūnijos Kęsčių kaime prieš septyniasdešimt penkerius metus, 1949 metų birželio 14 dieną, žuvo šeši Kęstučio apygardos Butigeidžio rinktinės Šalnos tėvūnijos Jūros būrio partizanai: Fabijonas Abromas-Pušelė, g. 1920 m. Prysmančių k., Žygaičių vlsč. Į partizanų sąjungą įsijungė 1947 m.; Pranciškus Adalbergis-Drugelis (dar vadintas ir Ozbergiu), g. 1924 m. Žygaičiuose, gyveno Ringinių k., Žygaičių vlsč. Partizanavo

Prie paminklo partizanams, žuvusiems partizanams, dedama gėlių

nuo 1948 m.; Augustas Galinaitis-Nevėžis, Alvit, g. 1924 m. Šakių ar Vilkaviškio aps. Į partizanų gretas įsijungė 1947 m.; Jonas Jončas-Lakūnas, g. 1924 m. Aukštupių k., Žygaičių vlsč., traukiantis iš Kęsčių buvo sužeistas, pasiekė Būdviečių mokyklą, ten buvo prieš apsuptas. Gyvas nepasidavė; Pranciškus Kakta-Šturmas, Šarūnas, g. 1920 m. Ringinių k., Žygaičių vlsč., partizanas nuo 1947 m., Jūros būrio vado pavaduotojas; Antanas Toleikis-Uranas, g. 1926 m. Vizbutų k., Tauragės vlsč. Partizanas nuo 1947 m.; partizanų rėmėja Petronėlė Samoškienė, g. 1908 m.

Tauragės krašto muziejaus „Santaka“ prašymu, Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras šiais metais pastatė granitinį tipinį partizanų atminimo ženklą. Jį padėjo pastatyti Žygaičių seniūnija.

(keliami į 2 psl.)

SU LIETUVA ŠIRDY

Lietuvos tremtinių, politinių kalinių ir Laisvės kovų dalyvių sąskrydis

RUGPIŪČIO 3 D., ŠEŠTADIENI

Ariogala 2024

ARIOGALOJE, DUBYSOS SLĖNYJE

SUSITIKIMŲ ERDVĖJE (stadione):

- 10 val. šventinė eisena į Dubysos slėnį.
- 10.45 val. vėliavų pakėlimo ceremonija.
- 11 val. šv. Mišios tremtinių, politinių kalinių, laisvės kovotojų aukai pagerbti.
- 12 val. sąskrydžio aukuro įžiebimas, šventės atidarymas.
- 12.30 val. jungtinio tremtinių choro koncertas.

ŠVENTINĖ POPIETĖ:

- 14 val. koncertuos: solistas Eugenijus Chrebtovas, tautinių šokių ansamblis „Čiekurs“ iš Latvijos, folkloro kapela „Ratilai“.
- 16 val. sąskrydžio vėliavos nuleidimas.

SIGNATARŲ PALAPINĖJE visą dieną edukacijos partizaninė tematika: Šifras „Laisvė“ ir „Prisiminti neužmiršti. Jonas Žemaitis-Vytautas“.

DISKUSIJŲ PALAPINĖJE:

- 13 val. diskusija „Vertybės ir valstybės istorijos politika. Kokia ji?“ su LR Seimo nariais.
- 14 val. knygos „Forumus'23“ apie rezistencijos ir tremčių fenomeną pristatymas.
- 14.30 val. Stanislovo Abromavičiaus knygos „Atminties verpetuose“ pristatymas.
- 15.00 val. Alberto Švenčionio fotoparodos atidarymas „Vilties kelias. Tremties vaikai“.
- 15.30 val. ukrainiečių dailės parodos „Tremtis“ atidarymas.

FILMŲ PALAPINĖJE:

- 12.30 val. filmas „Nepavergti“ - apie Lokio rinkt. Vyties kuopos partizanų vadą Juozą Streiką-Strumbrą.
- 14 val. filmas „Antanas Lukša. Brolio pažadas“.

PARTIZANŲ STOVYKLOJE visą dieną – partizanų gyvenimo rekonstrukcija.

SLĖNYJE visą dieną – patriotinių leidinių knygynėlis.

ORGANIZATORIUS

PARTIZANŲ

PARTNERIAI

LGGRTC

RĖMĖJAS

Šilalės rajone pagerbtas Lietuvos laisvės kovotojų Kentrų šeimos atminimas

Birželio 29 dieną Šilalės rajone vyko renginys, skirtas Kentrų šeimos atminimui. Jame dalyvavo Lietuvos Respublikos Seimo narys Jonas Gudauskas, Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro Okupacijų ir laisvės kovų muziejaus direktorė Ramunė Driaučiūnaitė, Kentrų šeimos narė Jūratė Vaičėnaitė-Baltrienė, Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjungos Šilalės filialo Garbės pirmininkė Teresė Ūksienė, LPKTS valdybos pirmininko pavaduotoja Loreta Kalnikaitė, Šilalės Vlodo Statkevičiaus muziejaus direktorius Antanas Ivinskis, Lietuvos laisvės armijos karių ir rėmėjų sąjungos vadovas Zigmantas Gulbinas, Šaulių sąjungos (LŠS) Šilalės Stasio Girėno 703 kuopos vadas Rimas Vaičiakauskas, Šilalės rajono savivaldybės administracijos Traksėdžio seniūnijos seniūnė Regina Audinytė, Lietuvos partizanų artimieji ir kiti garbūs svečiai.

Šv. Mišias Šilalės Šv. Pranciškaus Asyžiečio bažnyčioje už Lietuvos partizanų ir Kentrų šeimos žuvusiųosius aukojo Šilalės klebonas Saulius Katkus. Šilalės miesto kapinėse buvo padėta gėlių ir uždegta žvakučių ant Onos Kentrienės-Motinėlės, Elenos Kentraitės-Snaigės, Albino Kentros-Aušros kapo.

Vėliau renginys vyko Šilalės rajono Gūbrių kaime. Šiame kaime gausioje Žemaitijos ūkininkų Onos ir Juozapo Kentrų šeimoje 1929 m. kovo 29 d. gimė Albinukas – būsimas Lietuvos partizanas ir sovietinių lagerių kalinys, Laisvės kovų istorijos sergėtojas, kultūrinės atminties kūrėjas, metraštininkas, Miško brolių sąjungos kūrėjas, Vilniaus universiteto dėstytojas ir lietuvių saugotojas, Vyčio Kryžiaus ordino kavalierejus, pedagogas, visuomenininkas, Laisvės premijos laureatas ir Šilalės garbės pilietis.

Šilalės Šv. Pranciškaus Asyžiečio parapijos klebonas S. Katkus pašventino Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro pastatytą atminimo ženklą, skirtą žuvusiems Lietuvos partizanams, Onos ir Juozapo Kentrų vaikams pagerbti.

„Ši šeima, atėjus lemtingam momentui, nesudvejojo ką pasirinkti, nėjo į kompromisą su savo sąžine. Jie pasirinko kovą už savo kraštą, už savo žemę, už savo ir vaikų ateitį. Ir šandien mes visoje Rytų Europoje esame unikalūs tuo, kad mūsų partizaninė kova niekada nenutrūko. Ji tęsiasi metai iš metų, nepaisant taikomų politinių represijų, trėmimų ir kalinimų, kurie vyko banga po bangos. O šandien tai yra ženklas ir istorinis faktas, kad niekas nenutrūko, niekas nepasibaigė, kad tie tikslai buvo keliami iki paskutinio atodūso „Atiduok Tėvynei, ką privalai“.

Šilalės miesto kapinėse buvo padėta gėlių ir uždegta žvakučių

Minėjime Šilalės rajone, Gūbrių kaime

Albinas Kentra, nuteistas 10 metų lagerio ir atsidūrė Kazachstano lageryje. Ir ten vyko Kengyro sukilimas. Šiomet mes minime Kengyro sukilimo 70-metį. Ir tai yra dar vienas įrodymas – niekada nepasiduoti ir parodyti okupantui,

kad mes esame nenugalimi. Šandien didžiokimės šiais žmonėmis, nes jie yra mūsų garbė ir Lietuvos pasididžiavimas“, – kalbėjo LGGRTC Okupacijų ir laisvės kovų muziejaus direktorė Ramunė Driaučiūnaitė.

Pašventinus LGGRTC atminimo ženklą, buvo sugiedotas Lietuvos himnas. Brigados generolo Motiejaus Pečiulionio artilerijos bataliono kariai iššovė tris salves, skirtas žuvusiems kovoje dėl Lietuvos laisvės, Onos ir Juozapo Kentrų šeimos žuvusiems, Tėvynei Lietuvai.

Vytauto Didžiojo Karo muziejaus projektą „Atiduok Tėvynei, ką privalai“ pristatė Vytauto Didžiojo karo muziejaus direktorės pavaduotoja Kristina Petrauskė. K. Petrauskė, Vytauto Didžiojo karo muziejaus direktorės Ritos Malinauskienės vardu, padėjo atminimo šventės Onos ir Juozapo Kentrų sodyboje pagalbininkams iš LGGRTC, Šilalės kultūros centro, Traksėdžio seniūnijos, LPKTS Šilalės filialo.

Vytauto Didžiojo karo muziejaus projekto „Atiduok Tėvynei, ką privalai“ komanda supažindino šventės dalyvius su Lietuvos partizanų apranga, ginklais, bendravimo galimybėmis skaitant šifruotus laiškus, galimybę užsikurti nematomą laužą, parašyti laišką, sudėti Lietuvos partizanų apygardų žemėlapi. Vytauto Didžiojo karo muziejus pristatė kilnojimą parodą apie Onos ir Juozapo Kentrų šeimą, iliustruotą daugybe archyvinų dokumentų, nuotraukų, supažindinančią su Kentrų šeimos narių aktyvia kova už Lietuvos laisvę.

Lietuvos laisvės kovų – Miško brolių draugijos pirmininkė Loreta Kalnikaitė šventės dalyviams pasakojo apie Kentrų šeimą, supažindino su jų namu ir gynybinio bunkerio, šeimos narių iškasto 1944 m. vasarą, niekada nerasto nei sribų, nei NKVD, istorija.

Kentrų šeimos atminimo saugotojai džiaugėsi dalyvių gausa, užsirašė kaimynų pasakojimus, diskutavo, dalijosi LPKTS Šilalės filialo išleistomis knygomis, planavo ateities darbus. Dėkojo visiems už Lietuvos partizanų atminimo saugojimą ir Albino Kentros darbų tęsimą.

Partizanų dainas dainavo Šilalės kultūros centro vokalinis kvartetas „Aitra“, vadovaujamas Laimos Petkuvienės.

LGGRTC inf. ir nuotr.

Paminėti žuvę Kęstučio apygardos Jūros būrio partizanai

(atkelta iš 1 psl.)

Tauragės krašto muziejaus „Santaka“ Tremties ir rezistencijos muziejus birželio 18 d. organizavo Jūros būrio partizanų žūties septyniadesimt penktųjų metų paminėjimą. Renginys pradėtas šv. Mišiomis Tauragės Švč. Trejybės bažnyčioje, kurias aukojo ir pamokslą pasakė kunigas Sigitas Valauskis. Vėliau minėjimo dalyviai vyko į Kęščių kaimą, kur kun. Sigitas Valauskis pašventino naujai pastatytą tipinį atminimo ženklą 1949 m. birželio mėn. žuvusiems Lietuvos partizanams. Pagerbdami žuvusiųosius minėjimo dalyviai padėjo gėlių ir uždegė žvakių.

Lietuvos kariuomenės Sausumos pajėgų Krašto apsaugos savanorių pajėgų trečiosios Žemaičių rinktinės trys šimtai septintosios kuopos kariai savanoriai žuvusiųosius partizanų pagerbė šūvių salvėmis. Kalbėjo Lietuvos politi-

Kalba kraštotyrininkas Jonas Nairanauskas

nių kalinių ir tremtinių sąjungos Tauragės apskrities koordinatorių Jonas Varkala, Žygaičių seniūnė Lina Baziliauskienė ir žygaitiški kraštotyrininkas Jonas Nairanauskas.

Tauragės kultūros centro Kęščių skyriaus teatras (teatro vadovas Remigijus Šiaudvytis), surengė teatralizuotą pasirodymą partizaninio karo tema.

Renginio organizatoriai dėkoja kunigui Sigitui Valauskiui, Žygaičių seniūnijai ir seniūnei Linai Baziliauskienėi, Tauragės kultūros centro Kęščių skyriaus teatru ir jo vadovui Remigijui Šiaudvyčiui, kariams savanoriams, Žygaičių gimnazijai, Kęščių bibliotekai ir bendruomenei, buvusiems politiniams kaliniams ir tremtiniams bei šauliams.

Turime būti dėkingi tiems, kurie už mūsų šalies laisvę ir nepriklausomybę paaukojo savo gyvybes.

Mindaugo Černecko nuotr.

Laisva Lietuva – kaip Dangaus dovana...

Zigmas TAMAKAUSKAS

Šie metai prasidėjo minint Lietuvos vėliavos pakėlimo Gedimino kalne 105-ąsias ir mūsų literatūros klasiko Kristijono Donelaičio gimimo 310-ąsias metines. Toliau sekė Lietuvos laisvės kovos sąjūdžio tarybos 1949 m. vasario 16 d. pasirašytos Deklaracijos ir Lietuvos partizanų vado, konstitucinio Lietuvos prezidento Jono Žemaičio-Vytauto gimimo jubiliejinės datos. Gražiai paminėjome ir Lietuvos tapimo Šiaurės Atlanto sutarties organizacijos bei Europos Sąjungos narystės 20-ąsias metines. Antroje metų pusėje turėtume minėti pirmojo Lietuvos Respublikos prezidento Antano Smetonos 150-ųjų gimimo metinių jubiliejų ir kitas įsimintinas datas.

Minėjimo dalyviai prie pastato, kuriame buvo įsikūręs lietuvių aktyvistų fronto štabas

Savo žiedlapius paskleidęs birželio sveikino mūsų dvasinės kultūros lobiai atidarytą skrynią – jubiliejinę Dainų šventę ir Lietuvos šaulių sąjungos 105-ąsias veiklos metines. Ryškiau nebuvo paminėta 1949 metais priimtos „Lietuvių chartos“ – lietuvių sąžinės kodekso 75-erių metų sukaktis. Valstybiniu mastu nebuvo minėtas ir 1941 metų birželio mėn. įvykęs Tautos sukilimas.

Birželio sukilimas – tai garbingas mūsų istorijos, mūsų kovų dėl laisvės puslapis, kurio negali užtemdyti jokie pakampnių šešėliai. Sukilėliai savo kariniais veiksmais siekė išlaisvinti Lietuvos žemę, apsaugoti nuo sunaikinimo mūsų tautos turtą, išvaduoti suimtuosius, apsaugoti nuo bėgančios Raudonosios armijos teroro žmones. Kaip rodo prisiminimų statistiniai duomenys, sukilėliai nuo mirties išvadavo 3336 kalinius, apsaugojo nuo išvežimo ir kalinimo daugybę Lietuvos gyventojų.

Šiandien sukilėlių auką, kaip ir patį sukilimą, stengiasi kai kurios jėgos visai neprisiminti arba jį juodinti, sutapatinti su žydų tautos tragedija. Prieš kurį laiką buvo paviešintas kai kurių tituluotų žmonių, kuriuos šviesios atminties Algirdas Patackas pavadino „kvislingais“, laiškas „Dėl J. Ambrazevičiaus-Brazaičio iškilmingo perlaidojimo“, kuriame smerkiama Lietuvos valdžia, prisidėjusi prie perlaidojimo. Šis laiškas, kaip rašė Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimo Akto signataras A. Patackas, – paniekino žuvusių dėl Lietuvos laisvės auką, kurių vienintelis tikslas buvo nuplauti gėdą dėl nesipriešinimo prievartautojui, jie paniekino tuos neatpažintus žuvusius, kuriuos teko laidoti bendrame kape, kovojusius dėl tautos garbės, dėl jos laisvės.

Prisimintina, kad ir Lietuvos Respublikos Seimas, paveiktas zurufų, slavinų ar vizantalių pikty balsų, susvyravo, atšaukęs jau priimtą įstatymą, pripažinusį tuometinės Laikinosios Vyriausybės statusą. Gaila, kad ir mūsų mokyklose kai kurie pavieniai mokytojai, apsvaiginti iškreiptų zurufiškų

svaičiojimų, žydų žudymą priskiria Birželio sukilėliams, ignoruodami sukilimo turinį, jo tikslus. Kai kas stengiasi sumenkinti ar viešai niekinti mūsų herojiškos istorijos puslapių tikrovę, slopinti pasididžiavimą savo istorija, savo tauta. Kai kurie vykusio Birželio sukilimo ar partizaninio karo herojai apšaukiami be jokio teisinio įrodymo net žydšaudžiais. Žinoma, kad kilus karui ir okupacinei kariuomenei traukiantis, tarpvaldžio metu kilo kažkokia atkeršijimo akcija už tūkstančius ištremtų ir nukankintų lietuvių. Tačiau tai nereiškia, kad tokioms akcijoms pritarė Lietuvos Laikinoji Vyriausybė ar sukilėlių vadovybė. Žydų tautos naikinimas – buvo Hitlerio politika. Jis tą patį darė ir kituose užgrobtuose kraštuose. Jau pačiomis pirmomis karo dienomis atvykęs į Kauną SS generolas Stahleckeris sudarė žydų naikinimo planus, stengėsi sukurstyti žydų pogromus, įsteigė Vilijampolėje žydų getą. Šia tema įdomių minčių spaudoje yra pateikusi Irena Tumačiūtė, tyrinėjusi to laikotarpio istorinius faktus.

Apie 1941 m. Birželio 22–28 d. sukilimą būtų galima dar daug kalbėti, apie jį nemažai ir parašyta. Apie minimą sukilimą rašė ir kalbėjo tęstinio mokslo darbų leidinio „Lietuvos istorijos studijos“ redkolegijos buvęs atsakingasis sekretorius dr. Sigitas Jegelevičius, Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras 2011 metais parengė išsamią monografiją „Lietuvių tautos sukilimas...“

Birželio sukilimą galėtume gal lyginti su 1956 m. vykusia antisovietine Vengrijos revoliucija. Tačiau tokio lyginimo metu turėtume pirmumą atiduoti Lietuvos 1941 metų birželio sukilimui – čia lietuvių tauta didžiųjų pasaulio valstybių grumtynėse pirmoji išdrįso ginklu pasipriešinti sovietiniam agresoriui. Ne veltui profesorius Edvardas Gudavičius, kalbėdamas apie Birželio sukilimą sakė: „Tai buvo vienas didingiausių mūsų istorijos momentų, tautos žygdarbis“. Sukilimo įta-

koje tauta atgavo savo jėgas, pasitikėjimą, ryžtą, davusį impulsą tolimesnei, 10 metų trukusiai legendinei partizaninei kovai prieš antrą kartą okupavusią mūsų šalį – Sovietų sąjungą.

Išlaikant Birželio sukilimo atmintį daug nuveikė buvusios „Lietuvos 1941 metų birželio 22–28 dienų Sukilėlių sąjungos“ pirmininkas Alfonsas Žaldokas. Vytauto Didžiojo universitete įrengtas sukilimo vadovų gen. štabo majoro V. Bulvičiaus, pulkininko dr. J. Vėbros, prof. dr. A. Damušio, ekonomisto L. Prapuolenio, inžinieriaus P. Naručio ir Lietuvos Laikinosios Vyriausybės Ministro Pirmininko prof. dr. J. Ambrazevičiaus portretiniai skulptūriniai reljefai (skulptorius S. Žirgulis). Petrašiūnų kapinės puošia skulptoriaus prof. Antano Kmieliausko sukurtas antkapinis paminklas pulkininkui Kaziu Škirpai, 1941 m. Birželio sukilimo organizatoriui. Kauno senosiose kapinėse, jau brėkstant Lietuvos Atgimimui, jaunlietuviams sukilėliams atminti pastatydino medinį kryžių, kuris priešiškių jėgų ne kartą buvo suniokotas ir vėl atstatytas. 1991 m. sukilėlių menamoje kapų vietoje buvo pastatytas paminklas „Kryžius-medis“ (skulptorius Robertas Antinis, architektas Eugenijus Miliūnas, fondatorius – Australijoje gyvenęs buvęs Lietuvos garbės konsulas Viktoras Šliteris). Minėtos Sukilėlių sąjungos iniciatyva Senosiose kapinėse atnaujintas sukilėliams skirtas memorialas – pastatyta 40 naujų bronzinių kryžių, įamžinančių 1941 m. birželio 22–28 d. sukilimo bei jo dalyvių atminimą. 2012 m. į tėvynę grįžo Lietuvos Laikinosios Vyriausybės vadovo dr. Juozo Ambrazevičiaus-Brazaičio palaikai. Jie iškilmingai palaidoti Kauno Kristaus Prisikėlimo bazilikos šventoriuje. Obelių kapinėse (Rokiškio r.) atstatytas sovietinės valdžios sunaikintas didingas paminklas sukilėliams. Birželio sukilimą žymi įvairiose Lietuvos vietose pastatyti didesni ar mažesni paminklai, sukurtas filmas.

Gerai, kad kalendorių lapeliuose pažymėta Birželio sukilimo data. Tačiau

Lietuvos valdžia, matyt, pasidavusi kai kurių jėgų spaudimui, iki šiol nesiryžta parodyti iniciatyvos minėti šį visuotinį mūsų tautos vykusį pasipriešinimą tam pačiam, tik kitaip pasivadavusiam rusiškam imperializmui, su kuriuo dabar kovoja narsi ukrainiečių tauta. Nesmaugu, kad tos pačios jėgos nurodinėja, koks turi būti ir mūsų istorijos turinys. Prisimename įvairių organizacijų daugkartinį Kreipimąsi į LR Seimą ir Vyriausybę, kad būtų vėl įstatymiškai įteisinta Lietuvos Laikinosios Vyriausybės Deklaracija, skelbusi Nepriklausomybės atkūrimo Aktą. Deja, teigiamo atsakymo nesulaukta. Malonu, kad šią istorinę atmintį stengiasi išsaugoti patriotinės visuomeninės organizacijos, tai vienur, tai kitur surengdamos minėjimus. Šiais metais ryškesni šios garbingos datos minėjimai vyko ir Vilniuje, ir Kaune. Tačiau šiuose minėjimuose nedalyvavo nė vienas valdžios oficialiai deleguotas asmuo.

Kaune Birželio sukilimo minėjimą dviem dienom anksčiau surengė Vytauto Didžiojo karo muziejaus darbuotojai. Ryškesnis 1941 m. Birželio sukilimo 83-ųjų metinių minėjimas buvo surengtas LGRTC vyr. patarėjo, visuomenininko Raimundo Kaminsko iniciatyva datuotą dieną – birželio 23-iąją, gražiai talkinant Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjungos Kauno filialui, sąjūdiečiams, Lietuvos laisvės kovotojams, miesto policijos atstovams ir Užupio bendruomenei. Minėjimas buvo pradėtas ankstyvomis šv. Mišiomis Kauno mažojoje Kristaus Prisikėlimo bažnyčioje. Šv. Mišias aukojo šios parapijos kunigas rezidentas Jonas Stankevičius. Savo pamoksle (homilijoje) kunigas susirinkusiesiems priminė Birželio sukilimo prasmę, žuvusių sukilėlių ir kitų Lietuvos laisvės kovotojų auką.

Po šv. Mišių padėjome gėlių prie netoliese esančio pastato (Aukštaičių g. 4) įrengtos Atminimo lentos Birželio sukilėlių štabui atminti. Paskui prie P. Vileišio tilto vyko žuvusio 1941 m. Birželio sukilimo dalyvio, Vyčio Kryžiaus ordininko, Lietuvos iškilaus policininko Juozo Savulionio pagerbimo apeiga, kurios metu buvo atidengta jam skirta Atminimo lenta, miesto policijos atstovai padėjo trispalvių žiedų vainiką.

Minėjimas buvo baigtas Kauno senosiose kapinėse prie paminklo 1941 m. Birželio sukilėliams atminti. Čia buvo padėta gėlių, uždegta atminimo žvakių, sugiedotas Lietuvos himnas, sakytos kalbos. Buvęs Lietuvos Respublikos Seimo narys, visų patriotinių renginių aktyvus dalyvis Rytas Kupčinskas pasiūlė, kad kitą metą prie šio Roberto Antinio sukurtos paminklinio ansamblio būtų skaitomos Birželio sukilime dalyvavusių ir žuvusių žmonių pavardės. Tam pritarė visi minėjimo dalyviai.

Minint Birželio sukilimą ir kitas mums brangias datas turėtume pamąstyti ir apskritai apie mūsų tautos istorijos tėkmę, dar kartą prisiminti jos Laisvės kelią, nušviestą pasišventusių žmonių aukos, vilties, tikėjimo bei ryžto žiburėliais.

Daug tikėtasi iš naujojo Vilniaus miesto mero.

(keliamą į 8 psl.)

Tremties nepalaužtos

Aušra NORVILIENĖ

Birželio 14-ąją visa Lietuva minėjo Gedulo ir vilties dieną. Ta proga prisimename ir savo, Tauragės krašto, buvusius tremtinius, politinius kalinius. Balandžio 3 dieną 85-ąjį jubiliejų atšventė buvusi tremtinė Genovaitė Šimaitienė. Genovaitės ryšys su Tremties ir rezistencijos muziejumi yra labai glaudus ir artimas, nes šiame muziejuje yra eksponuojamas vienas iš gražiausių ir unikaliausių tremties ekspozicijos eksponatų – tai jos vestuvinis tautinis kostiumas. Tai ne vienintelis jos daiktas, perduotas muziejui. Lankytojai gali pamatyti ir jos tėvelių išsaugotą siuvamąją mašiną, fotografijų, rankdarbių... Ir visus tuos daiktus gaubia įdomios, intriguojančios istorijos, kurias Genovaitė puikiai atsimena.

Dvi draugės: (kairėje) Irena Stirbienė ir Genovaitė Šimaitienė

G. Šimaitienės pagerbimas 85-ojo jubiliejaus proga. Sveikina Tremties ir rezistencijos muziejaus vedėjas R. Matemaitis ir muziejininkė A. Norvilienė

Dar vieną niekur neviešintą istoriją išgirdome lankantis svečiuose pas Genovaitę jos gražaus gimtadienio proga. Jai leidus, dalijusi šią istoriją ir su jumis.

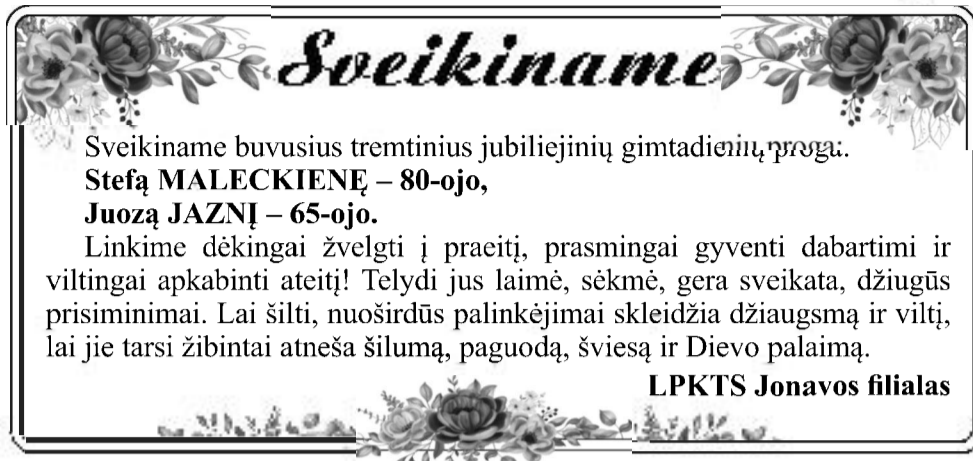
Dvi likimo draugės, dvi tremtinės: Irena Marčiulaitytė-Stirbienė (g. 1933-05-28) ir Genovaitė Tverijonaitė-Šimaitienė (g. 1939-04-03), abi likimo buvo nublokštos į tolimąjį Sibirą, tik į skirtingas vietas. Susidraugavo grįžusios į Lietuvą Tauragėje 1964 metais. Abi dirbo Tauragės buitinio gyventojų aptarnavimo kombinate, buhalterijoje, vėliau – taip pat buhalterijoje, tik skaičiavimo mašinų elementų gamykloje (SMEG). Irenos Stirbienės mama buvo mirusi ir palaidota Rusijoje, Chakasijoje (Chakasijos Respublika – Rusijos Federacijos respublika Rytų Sibiro pietuose) 1950 metais. Irena Stirbienė visą laiką galvojo, kaip galėtų parsivežti mamos palaikus į Lietuvą. Viena ten važiuoti bijojo, todėl paprašė, kad kartu į Sibirą važiuotų ir jai padėtų Genovaitė.

1988–1991 m. atsivėrus galimybėms

nuvykti į buvusias tremties vietas, lietuviai ėmė keliauti į Sibirą parsivežti savo artimųjų palaikų į Lietuvą. Rašytojas Petras Dirgėla 1989 m. lapkritį rašė: „Iš Sibiro, iš Laptevų jūros plikųjų salų, iš visų buvusių gulagų lietuviai veža namo tremtinių – tėvų, motinų, sūnelių, dukrelių – palaikus“.

Mūsų herojės – Irena ir Genovaitė, Sibiro platybes pasiekė dešimčia metų anksčiau, nei šios misijos ėmėsi Lietuvos valdininkai. 1978 m. buvusios tremtinės sugrįžo į vietą, kur buvo atvežtos ne savo noru, kur praleido dalį savo gyvenimo. Tik šį kartą kelionė į svetimą kraštą buvo trumpesnė ir patogesnė, draugės vyko lėktuvu. Deja, nuskridus į tą vietą, kur gyveno Irenos šeima, kaimo jau nerado. Šalimais buvusios kapinės visiškai apleistos. Vienintelė paguoda ir viltis buvo netoliese gyvenę buvę tremtiniai ukrainiečiai. Jie moterims papasakojo, kaip jos galinčios surasti buvusias kapines.

Ieškojo dvi dienas. Nors teritorija buvo miškinga, apaugusi aukštomis

Sveikiname buvusius tremtinius jubiliejinių gimtadienių proga.

Stefą MALECKIENĘ – 80-ojo,

Juožą JAZNĮ – 65-ojo.

Linkime dėkingai žvelgti į praeitį, prasmingai gyventi dabartimi ir viltigai apkabinti ateitį! Telydi jus laimė, sėkmė, gera sveikata, džiugūs prisiminimai. Lai šilti, nuoširdūs palinkėjimai skleidžia džiaugsmą ir viltį, lai jie tarsi žibintai atneša šilumą, paguodą, šviesą ir Dievo palaimą.

LPKTS Jonavos filialas

žolėmis, visgi kapinaites moterys rado. „Ten buvo palaidotos dvi lietuvės, pastatyti kryželiai ir aptverta tvorele. Kryželiai jau beveik supuvę, nukritusios kryžmos, apdegę, nes miške kažkada buvo gaisras. Tie du kapai buvo aptverti, bet tvorelės jau nebuvo, tik tarp žolių pastebėjome vartelius. Draugė pradėjo abejoti, kuriuos palaikus kasti, esančius kairėje ar dešinėje? Iš-kasti buvo numatyta jau kitą dieną, nes sutiko padėti mums vietiniai gyventojai. Naktį aš susapnavau pranašišką sapną, kad Irena susitiko su mama, o mama atėjo iš didelio kambario, iš dešinės pusės. Jos susitiko ir apsikabinusios labai verkė ir džiaugėsi, abi ruošėsi grįžti į Lietuvą. Rytą aš jai papasakojau savo sapną. Ji pradėjo galvoti, kad greičiausiai mamos palaikai dešinėje pusė-

buvusius duobėje. Genovaitė iš draugės rankų perėmusi rastus palaikus dėjo į lagaminą, kurį buvo nusipirkusios toje gyvenvietėje. Moterys pirkė du lagaminus, manydamos, kad palaikai gali į vieną netilpti, bet... užteko ir vieno. „Iki šiol prisimenu, kokios buvome laimingos, kad radome. Susikibusios abi leidomės nuo kalnelio, ir atrodė, kad kažkas mus iš to džiaugsmo neša ant sparnų“, – prisiminimais dalijosi G. Šimaitienė.

Grįždamos atgal, moterys buvo labai atsargios, labai bijojo, kad kas iš jų nepavogtų to lagamino, didžiulė baimė kaustė ir kad nepatikrintų lagamino vidaus, juk jos neturėjo jokių leidimų, jokių įgaliojimų. Tais laikais apie laisvą Lietuvą dar niekas negalvojo. Lengviau buvo tiems, kas galėjo parvežti palaikus į Lietuvą 1989 metais (tada buvo duotas leidimas). I. Stirbienė parvežtus mamos palaikus palaidojo Tauragėje. Vėliau ji pati keletą metų gyveno Vilniuje. Mirė 2018 m. gruodžio 19 d. Palaidota Vilniuje. Nepaisant atstumo, draugės ryšį, draugystę palaikė telefonu. Ilgais pašnekesiais prisimindavo savo išgyventus džiaugsmus ir vargus. Pasak Genovaitės, jai draugės labai trūksta. Trūksta kaip ir kiekvieno Amžinybėn išėjusio artimo, brangaus žmogaus.

Genovaitė į Sibirą (į Irkutsko sr., Zimos r., Centralnyj Chazan) buvo iš-tremta su tėvais 1948 m. gegužės 22 d. Tremtyje išbuvo 10 metų, ten ir ištekėjo. Genovaitė Šimaitienę daugelis tauragiškių pažįsta kaip menininkę. Tarp jos darbų daugybė paveikslų, atvirukų, aplikacijomis išdabintų margučių, servetėlių... Ji 30 metų dalyvavo Tauragės kultūros centro choro „Tremtinys“ veikloje. Nors moteris neseniai atšventė gražų 85 metų jubiliejų, nors, kaip ji sako, kojos jau nelabai klauso, bet ji vis dar šmaikšti, bendraujanti ir įdomi. Ir tokių, kaip ji, buvusių tremtinių, nepalaužtų, stiprios valios, yra dar ne vienas. Jie mums šiandien tikras pavyzdys, kaip negalima pasiduoti, nusi-vilti, palūžti, kaip atlaikius visus išbandymus privalome toliau gyventi Gyvenimą, mylėti ir vertinti savo kraštą.

G. Šimaitienės vestuvinis kostiumas – Tremties ir rezistencijos muziejuje

je“, – taip apie tą lemtingą akimirką pasakojo G. Šimaitienė.

Sapno būta ištis pranašiško. Kai pradėjo kasti ir atidarė pusiau supuvusio karsto dangtį, Irena, įlipusi į duobę, pastebėjo likučius palaidinės, kuri buvo susegta stiklinėmis sagutėmis. Būtent stiklines sagutes ji ir atsiminė iš mamos laidotuvių. Dar atrado sijono skiautes. Viską kruopščiai surinko, savo rankomis surinko ir visus kaulėlius,

Užsiprenumeruokite „Tremtinį“!

Prenumerata priimama bet kuriame „Lietuvos pašto“ skyriuje, per „Lietuvos pašto“ laiškininką, paskambinus informacijos telefonu +370 700 55 400, internetu „prenumeruok.lt“. Laikraštis išeina 4 kartus per mėnesį. Prenumeratos indeksas 0117.

1 mėn. – 4,48 Eur, 3 mėn. – 13,44 Eur, 6 mėn. – 26,88 Eur.

Pažintis prie Laptevų jūros

(atkelta iš 1 psl.)

Pranas Tamulevičius baigė mokyklą Marcinkonyse. Šaltiniai teigia, kad mokykla čia buvo įsteigta carinės Rusijos okupacijos metais, apie 1900 metus. Iki jos įkūrimo marcinkoniškių vaikai mokėsi lietuviškai slapta. Jūs mokė daraktoriai Lechavičienė, Trainavičius, Česnulevičius. Caro valdžia net ir tokiu būdu vaikus lietuviškai mokyti draudė, vertė vykti į Varėną ar Merkinę.

Ten mokyti rusų kalba niekas nenorėjo, tad ir buvo įsteigta mokykla Marcinkonyse.

Pranas Tamulevičius apie 1921 m. išvyko mokyti į Vilniaus lietuvių mokytojų seminariją, kuri veikė 1918–1927 m. Tada joje dėstė Mykolas ir Viktoras Biržiškos, kun. Mečislovas Reinys, kiti lietuviybės šiame krašte puoselėtojai. Pagrindinis baigusiuju seminariją mokytojų tikslas buvo atkirstųjų nuo Lietuvos lietuvių tautinės savimonės ugdymas.

Būsimasis Lietuvos kariuomenės kapitonas Pranas Tamulevičius sukūrė šeimą 1923 m. su seminarijos bendramoksle dzūkaite Angele Liudavičiūte, užaugino dukteris Ireną ir Angelę.

Deja, prabėgus vos metams, Praną Tamulevičių lenkiškoji valdžia už lietuviybės puoselėjimą suėmė ir uždarė į Lukiškių kalėjimą. Dar po metų iš kalėjimo išleido, su žmona Angele, tada jau mokytoja, ištrėmė į Lietuvą.

Pranas nutarė tapti kariškiu, įstojo į Kauno karo mokyklą ir po dvejų metų ją baigė. 1926 m. rugsėjo mėnesį jam suteiktas leitenanto laipsnis, paskirtas tarnauti į 5 pėstininkų Lietuvos Didžiojo kunigaikščio Kęstučio pulką Kaune, Aukštojoje Panemunėje.

1929 m. Pranas perėjo dirbti į Pasienio policiją, tapo Trakų baro vadu, taip pat studijavo istoriją Kauno universitete. 1931 m. jis grįžo į karinę tarnybą, paskirtas Marijampolės 9-o pėstininkų Lietuvos kunigaikščio Vytenio pulko karininku, kuriam vadovavo pulkininkas Aleksandras Svydas. 1936 m. suteiktas kapitono laipsnis, paskirtas sunkiųjų kulkosvaidžių dalinio vadu. Žinoma, kad 1939 m. jis su kitais kariškiais dalyvavo žygyje iš lenkų okupacijos vaduoti Vilnių.

Dimisijos plk. ltn. Petras Narinkevičius aprašė tą žygį savo prisiminimuose („Kardas“, 2009 m. Nr. 4): „Išaušo visų ilgai laukta 1939 m. spalio 27-oji. Gautas įsakymas pradėti žygį į Vilnių. Abipus sienos prie išvykimo punktų susirinko minios gyventojų – visi jaudinosi ir laukė žygio pradžios. Rinktinės vadas div. gen. V. Vitkauskas Maišiagalėje ištare: „Mes žygiuojame nepriklausomybės kovotojų krauju nu-laistytais keliais. Marš į Vilnių!“

Aidint „valio“, buvo sulaužytas kelio užtvartas ir sudegintas kartu su kartimis, žymėjusiomis demarkacinę liniją. Žygis, kuriam buvo numatytos dvi dienos, prasidėjo! Tačiau tik spalio 28 d. 12 val. buvo leista įžengti į Vilniaus miestą. Pakeliui mergaitės puošė karius, žirgus, net tankus ir pabūklus darželio ir lauko gėlėmis, pakelėse buvo pastatyti žalumynais papuošti vartai, kitur pakabintos Lietuvos vėliavos.

Spalio 28 d. įžengiančius į miestą Lietuvos karius šūksniais ir gėlėmis

sveikino minios vilniečių. Karių veiduose nuovargio nė pėdsako – jie švytėjo pasitenkinimu, džiaugsmu, gera nuotaika.

Katedros aikštėje Lietuvos karius sveikino gudų, lenkų, rusų, žydų, totorių atstovai. Atsakydamas į sveikinius rinktinės vadas tarė: „Kaip senas karys, ne kartą ėjęs į kautynes, niekada neturėjau širdyje tiek jausmo, kaip dabar.“

Po sveikinimo kalbų kariai išsiskirstė į numatytas nakvynės vietas – buvusias lenkų kareivines. Mums, 9-ajam pėstininkų pulko batalionui, nakvoti teko Antakalnio gatvėje, už Vilnelės, buvusiose Karo kalėjimo patalpose.

Spalio 29 d., sekmadienį, 14 val., Katedros aikštėje Vilniaus įgulos rinktinės kariai rikiavosi paradui ir vėliavos pakėlimui. Gedimino kalno pilies bokšte 1-ojo pėstininkų pulko kariai pakėlė trispalvę, buvo sugiedotas valstybės himnas. Tuo metu visų Vilniaus bažnyčių varpų aidas skambėjo per visą miesto slėnį ir kalvas. Tą pačią valandą skambėjo visų Lietuvos bažnyčių

žodiniam paliepiui ir bandė pasitraukti į Vokietiją, tačiau buvo gražintas į Marijampolę. Pulko vadu paskirtas K. Dabulevičius, tęsiantis neramumams jį pakeitė V. Strimavičius. 1940 m. lie-

Angelė Liudavičiūtė-Tamulevičienė su dukterimis Angele ir Irena. 1934 m.

Irena ir Rimantas Pūtviai

Angelė Liudavičiūtė-Tamulevičienė su seserimi Irena tremtyje Stolbuose, Sibire. Apie 1945 metus

varpai. Suskambo ir Karo muziejaus Laisvės varpas, padovanotas Amerikos lietuvių. Visa Lietuva džiūgavo atgavusi Vilnių...“

Tačiau greitai euforija baigėsi. Sovietams okupuojant Lietuvą, 1940 m. birželio 15 d., LK 9 pulkas pakluso krašto apsaugos ministro K. Musteikio

pos 25 d. buvo panaikintas oficialus dalinio vardas, vadintas tik Devintuoju pėstininkų pulku. Lietuvos kariuomenę inkorporavus į Raudonąją armiją, pulkas išformuotas, daugelis jo karininkų ir kareivių buvo represuoti. Pranas Tamulevičius 1940 m. gruodžio mėn. iš tarnybos atleistas, 1941 m. birželio 14 d.

jis su šeima ištremtas į Sibirą, Altajaus kraštą.

Kaip ir visoje Lietuvoje, Marcinkonyse miestelio žmonių trėmimai tapo masiški. LGGRT centre mokytojos Stasės Volungevičiūtės-Gudaitienės yra surinkti duomenys apie 80 šios vietovės tremtinių, nurodytos pavardės, aprašyti jų likimai.

Po tremties Pranas Tamulevičius gyveno Panevėžyje, dirbo cukraus fabrike. Mirė 1989 m., ten ir palaidotas.

Angelė Liudavičiūtė-Tamulevičienė (1904–1969)

Poteronys, kur gimė Angelė Liudavičiūtė, yra Alytaus rajono savivaldybėje, 2 km į šiaurės vakarus nuo Alovės. Kaime stūkso Milžinų kalnas (arba Poteronių piliakalnis), prateka dešinysis Nemuno intakas Alovė. Poteronys pirmą kartą paminėti dar 1744 m. Praėjusio amžiaus antroje pusėje kaime buvo geležinkelio stotelė.

Angelė visiškai našlaite liko būdama vos pusantrų metų. Ją auginti į Poteronis paėmė mamos giminaičiai – Tamošiaus ir Elžbietos Pesekų šeima, jos krikšto tėveliai. Jie augino ir du savo vaikus, vėliau jų tikroji dukra Angelė išvyko į Ameriką, tačiau ryšiai su ja nutrūko.

Taip jau atsitiko, kad po kurio laiko Angelė Liudavičiūtė pateko į Vilnių ir augo Biržiškos vaikų namuose. Lankė mokyklą. Kartu su Pranu Tamulevičiumi mokėsi Vilniaus lietuvių mokytojų seminarijoje.

Kadangi lenkų okupuotame Vilniuje buvo draudžiama mokyti lietuviškai, Angelė mokė lietuvių vaikus savo gimtosios kalbos slapta. Jiedu susipažino su Pranu Tamulevičiumi besimokydami mokytojų seminarijoje, 1923 m. sukūrė šeimą. Jau po metų ji su vyru, kuris grįžo iš lenkų kalėjimo, buvo deportuoti į Lietuvą. 1926 m. jiems gimė dukra Angelė, o 1928 m. rudenį – kita dukrelė Irena. Vaikai augo darnioje šeimoje, tėvai daug dėmėsio skyrė jų auklėjimui. Kai mergaitės jau lankė mokyklą, jiems teko kraustyti ten, kur kariuomenėje tarnavo Pranas: iš Kauno išvyko į Marijampolę, vėliau – į Alytų.

Deja, 1941 m. birželį Tamulevičių šeimą ištrėmė į Altajaus kraštą Rusijoje... Ten Aldona su paglėmis dukromis ir vyru patyrė daug neteisybės... Buvusi tremtinė Aldona Grigalavičiūtė-Šimkienė Trofimovską prisimena kaip mirusių vaikų žemę: „Trofimovske pasitiko pirmosios bado žiemos, bet baisiausios žiemos buvo dvi, kai labai mirė vaikai nuo vienu iki septynerių metų. Pagal statistiką pradžioje ten buvo 74 tokio amžiaus vaikai, tačiau liko maždaug dešimt gyvųjų...“

Stolbai – dabar jau išnykusi gyvenvietė to paties pavadinimo saloje, tarp Tit-Arų ir Trofimovsko. Joje stūkso apie 114 metrų aukščio uola, prie kurios yra nusifotografavusi ir Angelė su seserimi Irena.

Į Lietuvą Angelė ir dukters Irenos šeima sugrįžo tik 1958 metais. Mirė Angelė Tamulevičienė 1969 m., Amžinojo poilsio atgulė Alytuje.

(Bus daugiau)

Parengė
Stanislovas ABROMAVIČIUS

Istorinei atminčiai ir laisvės kovotojams

Dalia POŠKIENĖ

Šiaulių apskrities Povilo Višinskio viešojoje bibliotekoje vyko renginys, skirtas Gedulo ir vilties dienai paminėti. Šiame renginyje dalyvavo ir XXVII knygos mėgėjų draugijos nariai Vladimiras Beresniovas, Alvydas Surblys, Raimundas Kaminskas bei LPKTS valdybos pirmininkas Vladas Sungaila. Renginyje paskaitą apie partizaninės kovos pradžią Lietuvoje 1944 m. vasarą – rudenį skaitė Generolo Jono Žemaičio karo akademijos istorikas Darius Juodis. Buvo pristatyta XXVII knygos mėgėjų draugijos su partneriais LPKTS, PLC organizuoto tarptautinio ekslibrisų konkurso „Istorinės atminties vardai“ paroda.

Pristatydamas kilnojamą parodą „Istorinės atminties vardai“ Alvydas Surblys paminėjo, jog į Kauną, Galvanių muziejų, išlydima Šiaulių apskrities Povilo Višinskio bibliotekos parengta jubiliejinė 25-oji respublikinė ekslibrisų paroda, mininti pirmosios lietuvių ekslibrisų parodos 1928 m. sukaktį.

Tarptautinis ekslibrisų konkursas „Istorinės atminties vardai“ organizuotas XXVII knygos mėgėjų draugijos su partneriais Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjunga bei Pasaulio lietuvių centru, minint Draugijos atkūrimo 30-metį ir LPKTS 35-metį. Konkurso parėmė Lietuvos fondas, Lituanistikos tradicijų ir paveldo įprasminimo komisija, Lietuvos šaulių sąjungos V. Putvinskio-Pūtvis klubas, Lietuvos šaulių sąjungos Vytauto Didžiojo 2-oji rinktinė bei mecenatė, draugijos narė Jūratė Caspersen. Šiuo konkursu buvo pratęstos XXVII knygos mėgėjų draugijos veiklos tradicijos, puoselėjant ir populiarinant ekslibrisų meną Lietuvoje. Tarptautinis ekslibrisų konkursas „Istorinės atminties vardai“ jau penktasis, kurį organizavo XXVII knygos mėgėjų draugija. Jis turėjo įprasminėti Lietuvos laisvės kovotojų, Lietuvos kariuomenės kūrėjų vardus, istorines asmenybes, įvykius bei paminėti Tremtinių ir politinių kalinių, V. Putvinskio-Pūtvis metus, LPKTS 35-metį, turėjo paskatinti domėjimąsi laisvės kovų istorija: 1863–1864 m. sukilimu, Lietuvos kariuomenės, šaulių sąjungos kovomis už laisvę ir Nepriklausomybę.

Konkursui buvo pateikta 42 Lietuvos ir užsienio (Lenkijos, Ukrainos, Vokietijos, Argentinos, Suomijos) autorių ekslibrisai, suskirstyti pagal tematiką 1863–1864 m. sukilimo, šaulių sąjungos ir Vlado Putvinskio-Pūtvis 150-mečio, Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių metų bei LPKTS 35-mečio paminėjimo ir Lietuvos kariuomenės kūrėjų ir laisvės kovotojų. Dėmesys skirtas ir konkursą organizavusiai XXVII knygos mėgėjų draugijai, minint 30-metį jos atkūrimo.

A. Surblys paminėjo, jog nemažai darbų konkursui pateikė ir menininkė iš Šiaulių Lolita Braza, apdovanota konkurso specialiu prizų už originalumą bei daugiaplanį temų sprendimą. Specialiu V. Putvinskio-Pūtvis klubo prizų už ekslibrisą LŠS „V. Putvinskis-Pūtvis“ taip pat apdovanotas renginyje dalyvavęs XXVII knygos mėgėjų draugijos narys Vladimiras Beresniovas. Specialiais diplomais ir prizais taip pat apdovanoti ekslibrisų kūrėjai iš Ukrainos (Andrew Levitsky, Iryna Koliadina), Suomijos (Janne Laine), Panevėžio (Povilas Šiaučiūnas). O pirmoji vieta konkurse skirta Sigutei Bronickienei iš Kauno už ekslibrisą „Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių metai. LPKTS – 35“. Antrosios vietos paskirtos Eulogijui Žirmantui Saukai iš Vilniaus už ekslibrisą „LPKTS-35“ ir

Vladui Kudabai iš Vilniaus už ekslibrisą „1863 metų sukilimas. Kostas Kalinauskas“. Trečiosios vietos laimėtojas Henrikas Mazūras iš Panevėžio už eks-

librisą „Vladas Putvinskis-Pūtvis“.

Renginyje A. Surblys XXVII knygos mėgėjų draugijos vardu perdavė aplanką su parodos „Istorinės atminties

vardai“ medžiaga nuolatiniam saugojimui Šiaulių apskrities viešajai bibliotekai, jos Gerardo Bagdonavičiaus ekslibrisų fondui. Dovaną maloniai priėmė bibliotekos Knygos grafikos centro vyr. bibliotekininkė – metodininkė Asta Kaktytė. Taip pat buvo įteiktas padėkos raštas Šiaulių apskrities Povilo Višinskio viešajai bibliotekai už prasmingus ir kilnius darbus puoselėjant ekslibrisų meną Lietuvoje ir ilgametę bendrystę su XXVII knygos mėgėjų draugija.

Pagrindinė renginio dalis buvo skirta Generolo Jono Žemaičio karo akademijos istoriko daktaro Dariaus Juodžio paskaitai apie partizaninės kovos Lietuvoje pradžią 1944 m. vasarą – rudenį. D. Juodis minėjo, jog partizaninis judėjimas, prasidėjęs Šiaulių apskrityje, buvo panašus, kaip ir kituose regionuose, bet turėjo ir savitumą, pateikė keletą okupacinės valdžios dokumentų Šiaulių apskrityje, liudijančių apie partizaninio judėjimo pradžią. Vaizdinės medžiagos apie partizaninio judėjimo pradžią išlikę labai mažai, o okupacinės valdžios, jos represinių struktūrų dokumentus reikia vertinti labai kritiškai. Nėra tikslų duomenų, kada prasidėjo partizaninis judėjimas įvairiuose Lietuvos regionuose, kada partizanai pirmą kartą panaudojo ginklą prieš okupantus. Vis dėlto, pasak D. Juodžio, galima teigti, jog partizaninio judėjimo pradžia buvo 1944 m. vasarą – rudenį. Ji visų pirma buvo susijusi su okupantų prievartine mobilizacija, dėl ko dalis jos vengiančių Lietuvos gyventojų su nuo karo laikų prikauptais ginklais pasitraukė į miškus. Lietuvos kariuomenės aukšto rango karininkų, pasitraukusių į partizaninį pogrindį, pasak D. Juodžio, iš pradžių nebuvo daug, partizaninio judėjimo praktikoje buvo atvejų, kai nebaigę karo mokslų kariūnai ar neaukšto rango karininkai ėmėsi vadovavimo partizaniniam judėjimui tam tikruose regionuose, kaip pavyzdį jis pateikė kariūną Kazį Veverškį, vadovavusį leitenantui Adolfui Eidimtui ir gerokai labiau patyrusiam atsargos generolui Motiejui Pečiulioniui. Paskaitos pabaigai D. Juodis pateikė labai iškalbingą mintį, išsakytą Lietuvos laisvės armijos 1944 m. rugsėjo 17 d. atsišaukime: „Būkime tikri – vėl atsiras daug ir didelių vadų, kai ateis laikas kovos vaisiais naudotis. Kol kas mums tik skirta tuos vaisius pelnyti“. Ši mintis, aišku, buvo skirta tolimai ateičiai, tikint, kad partizaninis judėjimas gali laimėti, o partizaniniam judėjimui tapus organizuotu, jo vadai liko tais kovotojais idealistais, pasišventusiais kovai už Tėvynės laisvę.

Dr. D. Juodžio – Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijos istoriko, karo istorijos rekonstruktorių klubo „Partizanas“ nario, LGGRTC darbuotojo, paskaita sudomino renginio dalyvius bei sulaukė daug klausimų.

Renginio dalyviams buvo perduoti sveikinimai nuo LGGRTC generalinio direktoriaus dr. Arūno Bubnio ir bibliotekai įteikta knyga „Lietuviai Štuthofų koncentracijos stovykloje 1942–1945 metais“ bei prisimintas lietuvių chartos 75-metis.

Renginyje dalyvavo LPKTS Šiaulių filialo nariai

Kalba LPKTS valdybos pirmininkas Vladas Sungaila

Kauniečių delegacija prie Povilo Višinskio viešosios bibliotekos

Lietuvos knygnešys, visuomenės veikėjas, Nepriklausomybės kovų dalyvis Petras Ruseckas

„Spaudos draudimo gadynės žmonės paskui kitą amžinybėn eina, nusinešdami su savimi labai brangių mūsų praeičiai atsiminimų, jeigu mes tų žmonių atsiminimų nesurinksime – daugybė tų laikų įvykių liks visai užmiršta, pranyks mūsų istorija...“ (Petras Ruseckas)

Lietuvos knygnešys, visuomenininkas, Nepriklausomybės kovų dalyvis, Vyčio Kryžiaus ordino kavaliere, Lietuvos šaulių sąjungos Centro valdybos narys, vienas iš Lietuvos rašytojų ir žurnalistų sąjungos steigėjų, politinis kalinys Petras Ruseckas gimė 1883 m. liepos 20 d. Rokiškio apskrityje Paneunėlio valsčiaus Baubliškių viename daugiaavaikėje neturtingų bajorų šeimoje. Skaityti ir rašyti pramokė namuose. 1896 m. su tėvais persikėlė gyventi į Maladečiną (dabar – Baltarusija), bet ilgai neužsibuvo. 1897 m. Ruseckų šeima apsigyveno Rygoje. Šeima gyveno vargingai, todėl penkiolikmetis Petras 1898 m. įsidarbino (dirbo iki 1901 m.) jūrininku (jungu) Odesoje.

Tuo metu šiame Ukrainos uostamiestyje gyveno apie 400 lietuvių. Čia jis susipažino su į Odesą ištremtais knygnešiais: Pakuonio kunigu Juozu Šmulskičiu, „Sietyno“ draugijos Pilviškių kuopelės nariu Juozu Rimša, Veiverių mokytojų seminarijos auklėtiniais ir Marijampolės gimnazijos mokiniais Juozu Jesaičiu, Mečislovu Vasiliausku ir Juozu Paršaičiu. Jie nelegaliu paštu gaudavo „Varpą“, „Ūkininką“, JAV lietuvių laikraščius „Tėvynę“ ir „Vienybę lietuvininkų“. Petras iš šių vyrų sužinojo apie lietuvių tautinį atgimimą ir iš šių vyrų rankų pirmą kartą gavo lietuvišką spaudą, kas pažadino jame LIETUVI.

Netrukus jis pats kartu su kitais kūrė slaptą lietuvių draugiją ir tapo knygnešiu, nes rūpinosi slaptos lietuviškos spaudos pristatymu ir platinimu Odesoje bei jos pardavimu, siųsdavo laikraščius ir knygas net Čiornos Padinos ir Saratovo gubernijos lietuviams. 1901 m. metė jūrininko darbą ir pradėjo dirbti lenkiškoje bibliotekoje – knygyne ir lietuviškoje „Rūtos“ draugijoje. Nuo 1903 m. P. Ruseckas pradėjo bendradarbiauti spaudoje ir parašė pirmąją savo korespondenciją „Vienybei lietuvininkų“. Gyvendamas Odesoje baigė 4 gimnazijos klases.

Būtent gyvenimas Odesoje subrandino P. Rusecko visuomeninę ir politinę orientaciją. Čia įgytą patriotinę nuostatą jis išsaugojo visame tolimesniame savo gyvenime, tačiau politinės organizacijos pasirinkimą nulėmė 1905 m. revoliucijos radikalizmas. Sulaukęs 21 metų, jis 1904 m. rugpjūčio 1 d. buvo pašauktas į carinės Rusijos kariuomenę. Vyko Rusijos karas su Japonija, kas paskatino greitesnei revoliucijos eigai. Tarnaudamas Ufoje (Baškirija), 1905 m. liepos mėn. Petras Ruseckas aktyviai prisijungė prie kareivių bruzdėjimo ir veiksmų prieš caro valdžią, už tai grėsė karo lauko teismas. Nelaukdamas, kol bus suimtas,

gruodžio 1 d. iš kariuomenės dezertyravo ir su svetimu pasu gyveno Vilniuje. Veiklos prieš carinę diktatūrą nutraukė, buvo Didžiojo Vilniaus Seimo delegatas. Kartu su Ernestu Galvanauku (vėliau – Ministras pirmininkas,

Būsimasis Steigiamojo Seimo narys, Generalinio štabo Literatūros skyriaus viršininkas, kapitonas Petras Ruseckas (kairėje) su padėjėju, leitenantu Vytautu Steponaičiu. Kaunas apie 1919–1920 m.

finansų, prekybos ir pramonės, susiekimo ir užsienio reikalų ministras, diplomatas) ir Juozu Gabriu Paršaičiu įsteigė Lietuvos valstiečių sąjungą, rengė jos įstatus. Už savo revoliucinę veiklą P. Ruseckas 1906 m. sausio 5 d. netoli Kauno buvo suimtas ir 6 mėnesius kalintas Kalvarijos kalėjime. Grįžęs iš kalėjimo, įsidarbino „Lietuvos ūkininko“ redakcijoje. 1908 m. bandė stoti studijuoti į Peterburgo universitetą, bet caro slaptajai policijai (ochrankai) pavyko išsiaiškinti, kad P. Ruseckas dezertyravo iš kariuomenės, buvo suimtas ir iki 1911 m. kalėjo Peterburgo ir Naugardo kalėjimuose. Paleistas iš kalėjimo, grįžo į Vilnių ir vėl dirbo „Lietuvos ūkininko“ redakcijoje.

Prasidėjus Pirmajam pasauliniam karui, mobilizuotas į Rusijos kariuomenę ir buvo pasiūstas mokytis į Kijevo karo mokyklą, kurią baigė 1915 m. balandžio 13 d. turėdamas praporščiko laipsnį. Buvo paskirtas į 62 atsargos batalioną Bugurslane jaunesniuju karininku. Batalioną išsiuntus į frontą, vadovavo kuopai, dalyvavo mūšiuose su vokiečiais. 1915 m. liepos 1 d. mūšyje Cholmo apylinkėse (Lenkijos Respublika) buvo lengvai kontūzytas ir pateko į vokiečių nelaisvę, kurioje išbuvo iki 1918 m. spalio 2 d. Lapkričio mėn. grįžo į Lietuvą ir lapkričio 18 d. savanoriu įstojo į besikuriančią Lietuvos kariuomenę, Krašto apsaugos ministerijoje įsteigė Literatūros skyrių ir jam vadovavo. Skyriuje P. Ruseckas vertė ir redagavo straipsnius karine tematika, išleido Įgulos, Lauko tarnybos, Rikiuotės ir kitus statutus, įsteigė ir redagavo laikraščius (vėliau buvo lei-

džiami kaip žurnalai) „Karys“ ir „Atspindžiai“, rašė atsišaukimus dėl savanorių šaukimo, rūpinosi laikraščio kariams „Kariškų žodis“ redagavimu ir leidimu, daug pats rašė krašto gynimo temomis.

1920 m. rugpjūčio 13 d. P. Ruseckas įstojo į Lietuvos šaulių sąjungą ir buvo paskirtas rikiuotės šauliu į Kauno (XVII) rinktinės Kauno būrį. Vėliau jis bus aktyvus šaulių organizacijos narys, bendradarbiaus su šaulių žurnalu „Trimitas“, o 1926 m. birželio 17–19 dienomis įvykusiame Šaulių sąjungos dalinių atstovų visuotiniame suvažiavime buvo išrinktas į Šaulių sąjungos Centro valdybą.

1922 m. sausio 31 d. kartu su kaunainiku Juozu Tumu-Vaižgantu, Antanu Klimu, Antanu Žukausku-Vienoliu, Juozu Pronskumi, Matu Šalčiu, Broniu Prapuoleniu, Juozu Puricku, Antanu Bružu ir kitais Petras Ruseckas Kaune įsteigė Lietuvos rašytojų ir žurnalistų sąjungą.

Pasibaigus Steigiamojo Seimo kadencijai, 1922 m. pabaigoje grįžo į kariuomenę ir tarnavo Generalinio štabo Karo mokslo skyriuje, nuo 1922 m. gruodžio 13 d. iki 1925 m. lapkričio 4 d. redagavo periodinį žurnalą „Karys“. 1923 m. vasario 19 d. kpt. P. Ruseckas paskirtas tarnauti Krašto apsaugos ministerijos Terminologijos komisijos nariu, gruodžio 1 d. jam buvo suteiktas majoro laipsnis.

1923 m. gegužės 12–13 dienomis vykstant rinkimams į Lietuvos Respublikos Antrąjį Seimą, II (Kauno) apygardoje kandidatavo kaip Lietuvos valstiečių sąjungos atstovas, tačiau išrinktas nebuvo.

1924 m. rugsėjo 19 dieną įstojo laisvuju klausytoju į Lietuvos universiteto Humanitarinių mokslų Istorijos skyrių.

1925 m. spalio 19 d., pačiam prašant, išėjo į pėstininkų karininkų atsargą. Daug dėmesio ir laiko skyrė darbui Šaulių sąjungoje ruošiant šaulius pilietiniam pasipriešinimui, redagavo Šaulių sąjungos statutus, rašė patriotinius straipsnius „Trimitui“.

(keliamo į 8 psl.)

Liepos mėnesio atmintinos datos

- **1944 m. liepos 24 d.** LLA Raseinių aps. vadas Juozas Čeponis pasirašė įsakymą Nr. 2: „LLA kuopų ir būrių vadams“. Šis įsakymas analogiškas LLA vyr. vadovybės liepos mėn. išleistam dokumentui. Pagrindinė jo mintis – nesitraukti iš Lietuvos, organizuoti pasipriešinimą. Šiuo pagrindu ir kūrėsi pirmosios LLA apygardos, vėliau pakeitusios pavadinimus, tačiau išlaikiusios pagrindines nuostatas. Iš šio įsakymo taip pat matome griežtą Žemaitijos partizanų vadų poziciją legalizacijos atžvilgiu. Jei Tauro, Dainavos, Aukštaitijos partizanai galėjo pasirinkti, bet Žemaitijoje tai buvo laikoma priesaikos sulaužymu ir dezertyravimu.
- **Liepos 25-oji** – Jokūbinės, Nuobaigos.
- **1947 m. liepos 25 d.** Žemaičių apygardos Alkos rinktinėi ėmė vadovauti Kazys Venckus-Adomaitis (laikinais pareigais ėjęs jau nuo 1946 m. spalio mėn.).
- **Liepos 26-oji** – Šv. Ona ir šv. Joakimas, Pabaigtuvės.
- **1954 m. liepos 27 d.** buvo nuteistas mirties bausme (1955 m. sausio 26 d. sušaudytas) paskutinis Tauro apygardos vadas J. Jankauskas-Demonas. Taip baigėsi Tauro apygardos egzistencija, įrašiusi į Lietuvos išsivadavimo istoriją ne vieną pasiaukojančios kovos ir didvyriškumo puslapį.
- **Liepos 29-oji** – Šv. Morta, Griaustinio diena.

Tremtinys ISSN 2029-509X
www.lpkts.lt

Leidėjas Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjunga
Įmonės kodas 300032645

Adresas: Laisvės al. 39, 44309 Kaunas,
Tel. (8 37) 323 204, 8 667 39218
El. p. tremtinys.redakcija@gmail.com
El. p. lpkts@lpkts.lt

Ats. sąsk. Nr. LT18 7044 0600 0425 8365 AB „SEB“ bankas

Spausdino
spaustuvė UAB „Morkūnas ir Ko“,
Draugystės g. 17, Kaunas

2 spaudos lankai. Tiražas 770 egz.
Kaina 1,00 euras.

Klaipėdiečių kelionė į Trakus ir LR Seimą

Danutė Adelė SAJAUSKIENĖ

Ankstyvą antradienio rytą erdviu autobusu grupė Klaipėdos PKTS narių išvyko iš Klaipėdos sostinės link. Gražiausias metų laikas, žaliuojantys tėviškės vaizdai glostė širdį ir priminė klasiko Maironio apdainuotą kraštą. Po kelių valandų iš Vilniaus plento pasukome Trakų link – istorinės Lietuvos pietryčių karališkos tvirtovės. Maironio apdainuota, per rusų antpuolius sugriauta, apiplėšta, griuvėsiuose nykstanti pilis tik po diktatoriaus Stalino mirties nedrąsiai pradėta konservuoti ir atstatinėti pagal architekto B. Krūminio brėžinius. Jau tada salos pilis tapo turistų traukos centru ir istorijos muziejumi.

Bręstant Atgimimui, nuo 1987 m. iki 2012 m. salos pilis restauruojama, papildoma naujais istoriniais radiniais, archeologiniais eksponatais... Šiuo metu pilis su Žvaigždiniais skliautais toliau renovuojama, pritaikoma filmavimams, koncertams. Pasižvalę po salos pilį ir padėkoję už įdomią ekskursiją gidei, išvykome į Vilnių. Sostinėje, Seimo rūmų vestibulyje, mus pasitiko Seimo narys A. Petrošius, o posėdžių salėje mūsų jau laukė Agnė Bilotaitė – Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministrė, Seimo nariai – K. Navickas, Arūnas Valinskas, Linas Slušnys, Jonas Gudauskas. Trumpam užsuko ir Radvilė Morkūnaitė-Mikulėnienė.

Seimo nariai trumpai papasakojo apie paskutinių Seimo posėdžių aktua-

Keliauninkai Seimo rūmuose

lijas, perspektyvas, pasiruošimą rudens sesijai, apie galimas agresijas ir pasiruošimą joms atremti. Mus domino Seimo narių požiūris į klaipėdiečių problemas – medicininių paslaugų teikimo, miesto taršos ir kitas.

Po susitikimo su Seimo nariais pasivaikščiujome po Seimo rūmus. Teko pasėdėti ir Seimo posėdžių salės balkone – stebėjome Seimo narių kasdienybės darbą. Rankų mostais sveikino juos... Gidas trumpai papasakojo Seimo rūmų istoriją. Ypač visus sudomino senieji Seimo rūmai, projektuoti architektų brolių Nasvyčių: taip suderinta viso interjero apdaila, baldai, vitražai... Gedimino stulpai per visą aukštį išpušti Lietuvos mokinių trispalvėmis pynėmis – apyrankėmis. Visa tai jaudino ir kėlė prisiminimus iš Atgimimo apyaušrio – kai čia budėjome ir saugojome rūmus nuo agresorių išpuolių.

Po ekskursijos sočiai papietavę Seimo valgykloje, dalydamiesi ekskursijos įspūdžiais grįžome į Klaipėdą.

Laisva Lietuva – kaip Dangaus dovana...

(atkelta iš 3 psl.)

Gerai, kad šalinami žymenys, šlovinusieji okupacinę sovietinę valdžią, Lietuvos pavergimą. Tačiau kaip suprasti sistemingo stabdymo tęsinį pastatyti Lukiškių aikštėje Lietuvos laisvės kovoms atminti paminklą?.. Vilkinama ir numatyto paminklo statyba pirmajam Lietuvos Respublikos Prezidentui Antanui Smetonai. Vengiama pripažinti mūsų dvasinės kultūros, tautiško ir patriotizmo išsaugojimo svarbą, kai kurių Seimo narių rankomis kėsiamasi toliau ardyti lietuvių kalbos gramatikos sandarą, siaurinant valstybinės kalbos vartojimo erdvę. Vilniaus miesto gatvėse, viešosiose reklamose ir iškabose vis daugiau mirga nelietuviški užrašai, viešose aptarnavimo vietose

jau kai kur net negalima lietuviškai susikalbėti. Tas pats pasakytina ir apie Kauną. Per radiją ir televiziją vis labiau vietoje lietuviškų tinkamų žodžių skamba jų nelietuviški pakaitalai... Seime siūloma net leisti suslavinti kai kurias moterų pavardes, dar kartą sujaukti mūsų kalbos rašyseną, dėliojant mums svetimus, vadinamuosius diakritinius ženklus. Daug ką papiktino jau mūsų rašinyje minėto Lietuvos patrioto pulkininko Kazio Škirpos paminklinės lentos grubus nuėmimas.

Visi džiaugiamės patriotizmą žadinančia lietuviška daina, Dainų šventėmis. Tačiau pasigirsta kai kurių „autoritetingų“, mokslo vardais pasipuošusių asmenybių, kaip pavyzdžiui, A. Bumblausko, N. Putinaitės balsų,

reiškiančių neigiamą požiūrį į Dainų šventes, duodant suprasti, kad tai tik sovietinės atgyvenos tradicijų tąsa... Vienam jos dar ir „kokčios“, kitai – nuobodžios, nemodernios, „pajungtos paprastiems patriotiniams valstybės stiprinimo tikslams“ (N. Putinaitė apie šimtmečio Dainų šventę... – Bernardinai.lt, 2024-06-07).

Reiktų priminti, kad lietuviška daina lietuvių dvasią kėlė jau nuo senų laikų, o Dainų šventės nieko bendro su sovietmečiu neturi. Jos Lietuvą žavi jau nuo 1924-ųjų, burdamos žmones į vienybės prasmingą žiedą, geresnį tarpusavio supratimą, vyduišką širdžių plakimą. Sovietinės okupacijos metais jas stengtasi padaryti mums primestos ideologijos propagavimo

įrankiu. Tačiau to nepasiekta. Nuaidėjus primestam partokratiniam kūrinii, toliau skambėdavo širdies dvasią kelianti lietuviška daina, žadinti ir viltį, ir tikėjimą Lietuvos gyvybingumu. Didelės dvasinės jungties turėjo ir tautinių drabužių spalvų švytėjimas, ir šokių žaismas.

Kad daina stiprina meilę Lietuvai, žadindama žmonių patriotinius jausmus, – tai nėra neigiamybė ar nuobodumas. Patriotizmas, o ne popierinis pilietiškumas stiprina mūsų valstybės pamatus, kelia jos dvasią, žadina kūrybinės minties energiją.

Džiaukimės mūsų šimtamete Dainų švente, didžiukimės Birželio sukilėlių narsa ir jų auka.

Raimundo Kaminsko nuotr.

Lietuvos knygnešys, visuomenės veikėjas, Nepriklausomybės kovų dalyvis Petras Ruseckas

(atkelta iš 7 psl.)

1933 m. P. Ruseckas buvo išrinktas į Kauno miesto tarybą ir pradėjo dirbti vedėju Kauno miesto savivaldybės Socialinės apsaugos skyriuje. Be Šaulių sąjungos, dalyvavo įvairių organizacijų (Atsargos karininkų smulkaus kredito draugijos, Draugijos užsienio lietuviams remti, Jaunimo sąjungos, Lietuvių latvių vienybės draugijos, Lietuvos valstiečių liaudininkų sąjungos, Savanorių sąjungos) veikloje. 1938 m. vasario 16 d., Respublikos Prezidentas Antanas Smetona, įvertinęs Petro Rusecko nuopelnus, Aktu Nr. 362 iki gyvos galvos jam paskyrė pasižymėjusio asmens 250 litų pensiją. Metų pabaigoje jis buvo išleistas iš kariuomenės į dimisiją.

1939 m. Kaune P. Ruseckas pradėjo leisti ir redaguoti savaitraštį „Spinduliai“. Lietuvai atgavus Vilnių ir 1940 m. Vilniuje jam apsigyvenus, nuo birželio mėn. buvo pradėtas leisti savaitraštis „Vilniaus spinduliai“, bet trumpai. 1940 m. birželio 15 d. Sovietų sąjungai okupavus Lietuvą, netrukus sovietinė

cenzūra uždraudė savaitraščio leidybą. Tik atsitiktinumo dėka jam pavyko išvengti sovietinių represijų ir tremties, nors nuolat buvo enkavedistų stebimas dėl savo įsitikinimų.

Nacių okupacijos metais Vilniuje dirbo antikvariato knygyne. Vokiečiams pradėjus pralaimėti kare ir gresiant antrajai sovietinei okupacijai, 1943 m. lapkričio 25 d. Vilniaus Didžiojoje koncertų salėje (dabar – Lietuvos nacionalinė filharmonija) įvykusioje miesto gyventojų manifestacijoje pasakė ugningą patriotinę kalbą, kurioje pabrėžė, kad bolševikams įžengiant į Lietuvą, savanoriai vėl ryžtingai stos į kovą už Lietuvos Nepriklausomybę. Ši jo kalba neliko užmiršta sovietinių grobikų.

Sovietams antrą kartą okupavus Lietuvą, 1944 m. gruodžio 14 d. į jo namus įsiveržė ginkluoti enkavedistai, jį suėmė ir įkalino Lukiškių kalėjime. Jau 1945 m. balandžio 18 d. SSRS NKVD Karo tribunolas pagal RSFSR 58 straipsnį jį nuteisė 10 m. lagerio ir

5 m. tremties. Rugsjūčio 7 d. jis buvo etapuotas į Prostornensko lagerį Džezkazgano srityje (Kazachstanas), kur gruodžio 8 d. nuo ligų ir nualinimo per tardymus mirė. Kituose šaltiniuose randama, kad Petras Ruseckas žuvo...

Už nuopelnus Petras Ruseckas buvo apdovanotas Vyties Kryžiaus 3-ojo laipsnio ir Vytauto Didžiojo 4-ojo laipsnio ordinais bei Lietuvos kariuomenės kūrėjų-savanorių ir Nepriklausomybės medaliais. Jo pavardė įrašyta Vytauto Didžiojo karo muziejuje esančioje Knygnešių sienelėje. 1994 m. gegužės 8 d. P. Rusecko atminimui Kauno Petrašiūnų kapinėse atidengtas kenotafas-koplytstulpis (autorius: tautodailininkas Ipolitas Užkurnys).

Bendradarbiaudamas periodinėje spaudoje (rašė lietuvių ir lenkų kalbomis) su „Ateitimi“, „Eglute“, „Į laisvę“, „Jaunimu“, „Kardu“, „Kariu“, „Kariškių žodžių“, „Knygnešiu“, „Kregždute“, „Kultūra“, „Lietuva“, „Lietuviu“, „Lietuvos aidu“, „Lietuvos ūkininku“, „Lietuvos žiniomis“, „Mūsų

žinynu“, „Naujaja Lietuva“, „Varpu“, „Vilniaus žiniomis“ ir kitais leidiniais, pasirašinėdavo slapyvardžiais (jų turėjo apie 50): Rausvyys, A. Mikalaitis, P. Baubliškis, P. Ruzeckas, P. Risiecki, Baubliškių dėdė, Daugvardis, Kielminski Jan, Karininkas X, Kapitonas Rus, Valstietis Žemaitis, Žemaitis Petras, Lietuvos Artojo sūnus, Nebe-kaliny, Žmogelis, Ūkininkas Žemaitis, Lapokrietis, Rusėnas Petras ir kt.

Gana didelis ir reikšmingas mūsų valstybei bei jos istorijai Petro Rusecko rašytinis palikimas. Jis parašė ir parengė virš 30 leidinių, iš jų 4 atsiminimų rinkinius „Knygnešys“ (2 tomai), „Baudžiava“, „Savanorių žygiai“ (2 tomai) ir „Lietuva Didžiąjame kare“, knygas „Mūsų įžymieji žmonės“, „Pasaulio lietuviai“, „Rambyno tėvynėje“, „Spaudos draudimo gadynė“, „Išniekintos vėliavos“, „Alpėse: kalnai, žmonės, legendos“, „Vandenyno spąstuose: mažo lietuviuko nuotykių Indijos vandenyne“ ir kt.

Parengė Stasys IGNATAVIČIUS